

HERINNERINGSKUNST

*Verbinding
door
verbeelding*

Een innovatieve kunstinterventie gericht op het verbeteren van de kwaliteit van zorg en welzijn voor ouderen

IN HET KORT

Projecttitel: Herinneringskunst: Verbinding door verbeelding

Hoofdthema's:

- **Innovatieve kunstinterventie** ter verbetering van zorgkwaliteit, welzijn.
- **Bevordering van kunst in de zorg**
- **Inclusiviteit.** Aandacht voor specifieke doelgroepen/minderheden, erfgoed en collectief verleden.

Duur: Maximaal 12 maanden tot realisatie, daarna doorlopend inzetbaar.

Projectvorm: Innovatieve interventie methode, beschikbaar gemaakt in een praktische toolkit, zowel fysiek als digitaal, een theoretisch (digitaal) handboek, inspiratiesheets, en praktische tools voor zorgverleners en professionals.

Geschreven door: Joy van Erven voor ManifestArt 2024

OVER MANIFESTART

Manifestart werd opgericht vanuit de visie van kunstenaar Joy van Erven. Met zijn gecombineerde achtergrond in kunst, ondernemerschap, social work en zijn interesse in psychologie brengt hij unieke expertise in de wereld van creativiteit en coaching.

Joy studeerde af aan ARTEZ (Vrije Kunst 2002) en is sindsdien als creatief ondernemer en professioneel kunstenaar actief. Hij heeft vele succesvolle projecten voor kunst in de openbare ruimte georganiseerd, in samenwerking met het bedrijfsleven en (lokale) overheden. Deze projecten stonden altijd in het teken van sociale interactie en inclusiviteit. Hij heeft 8 jaar in het buitenland gewoond, waar hij zijn eigen meubel en interieurdesign studio had. Daarnaast studeerde hij Social Work aan de HAN en deed hij sociale werkervaring op met specifieke doelgroepen (o.a. jongeren met autisme en gedragsproblematiek..

Zijn diepgaande interesse in psychologie, versterkt Manifestart met een frisse, onderzoekende kijk en kennis van menselijke relaties.

Manifestart biedt kunstgebaseerde coaching en trainingen die zelfontwikkeling, carrières, relaties en ouder-kindverbanden verrijken. De trainingen van ManifestArt zetten kunst in als een krachtig middel voor verandering. Hiermee maakt ManifestArt mensen “Sterker door Kunst”.

ManifestArt heeft een breed aanbod aan trainingen, cursussen en methodes, op het gebied van persoonlijke ontwikkeling, educatie en zorg.

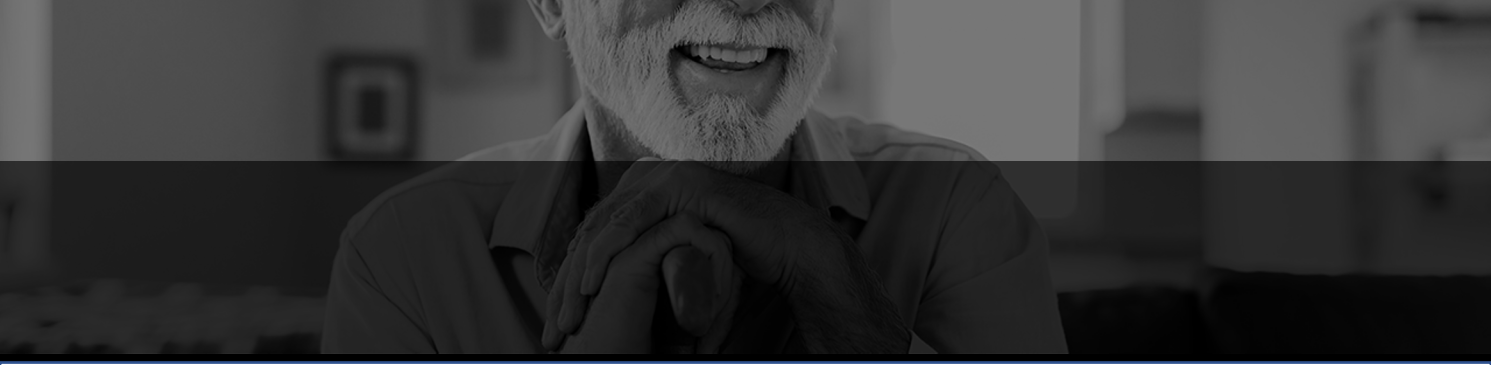
PROJECTOMSCHRIJVING

Herinneringskunst: Verbinding door verbeelding is een innovatief kunstproject dat zich richt op het verbeteren van de kwaliteit van zorg en welzijn voor ouderen in zorginstellingen, met specifieke aandacht voor mensen met dementie en ouderen met een Nederlands-Indische achtergrond. Het project biedt een innovatieve toolkit die zorgverleners en mantelzorgers praktische en inspirerende handvatten geeft om kunst in te zetten als middel om herinneringen op te halen, verbinding te versterken, en zingeving te bevorderen.

Kunst biedt een laagdrempelige en universele taal die grenzen overstijgt, juist waar woorden tekortschieten. ManifestArt gebruikt de principes van **Art Based Learning** (ABL) en het eigen innovatieve **C.R.E.A.T.I.E.F.-model** in dit project, waarbij zorgverleners creatief leren kijken en denken. Door middel van creatieve interventies, zoals *visual storytelling*, herinneringscollages en eenvoudige kunstactiviteiten, worden ouderen gestimuleerd om hun herinneringen en gevoelens te verbeelden. Dit creëert niet alleen waardevolle momenten van herkenning en verbondenheid, maar draagt ook bij aan cognitieve en motorische stimulatie en het tegengaan van eenzaamheid.

Het project bestaat uit drie lagen:

- **Herinneringskunst voor ouderen en hun zorgverleners**
Gericht op het algemeen welzijn van ouderen en het versterken van de band met zorgverleners door creatieve interactie.
- **Herinneringskunst specifiek voor dementie**
Toegesplitst op de unieke uitdagingen van mensen met dementie. Kunst wordt gebruikt als een krachtig middel om communicatie te verbeteren, de zintuigen te prikkelen en een gevoel van identiteit te behouden.

- **Herinneringskunst voor ouderen met een Nederlands-Indische achtergrond**

Deze groep kampt vaak met onuitgesproken trauma's en een gevoel van ontworteling. Het project biedt cultuur-sensitieve kunstinterventies die helpen om het koloniale verleden en persoonlijke verhalen te verwerken, wat de verbinding tussen cliënten en zorgverleners versterkt.

Het project speelt in op **urgente thema's** zoals **eenzaamheid** onder ouderen, **werkdruk** in de zorg, en het gebrek aan **culturele sensitiviteit**. Tegelijkertijd biedt het een vernieuwende toepassing van **kunst in de zorg** en geeft het de creatieve industrie een kans om **maatschappelijke impact** te maken.

Met deze aanpak biedt **Herinneringskunst: Verbinding door Verbeelding** niet alleen een directe oplossing voor pijnpunten in de zorg, maar ook een inspiratiebron voor vernieuwende, duurzame samenwerking tussen de zorg- en cultuursector. Het project heeft een brede toepasbaarheid en biedt tools die zowel door particulieren als door instellingen kunnen worden ingezet.

Subsidieaanvraag

ManifestArt wendt zich tot subsidieaanvraag om deze toolkit te ontwikkelen, te testen en te implementeren binnen een jaar tijd. Het project zal concrete resultaten opleveren, zoals een fysieke en digitale toolkit, trainingssessies voor zorgverleners, en een online platform voor kennisdeling. Met dit project wil ManifestArt een blijvende impact maken op de zorg en bijdragen aan een maatschappij waarin kunst en zorg hand in hand gaan.

HOOFDSTUK 3

DOELGROEP

Het project kent **twee hoofdcategorieën van doelgroepen**: de **gebruikers** van de toolkit (zorginstellingen en zorgverleners/mantelzorgers; zzp'ers of in loondienst) en de **ontvangers** van de interventie (ouderen/cliënten). Hieronder volgt een gedetailleerde beschrijving:

I. GEBRUIKERS VAN DE TOOLKIT

Dit is de doelgroep die de toolkit daadwerkelijk zal toepassen in hun werk. De gebruikers zijn opgedeeld in **vijf subgroepen**:

A. ZORGMEDEWERKERS EN –PROFESSIONALS

Wie zijn ze?

Verzorgenden, verpleegkundigen, activiteitenbegeleiders en welzijnsmedewerkers die in instellingen werken, zoals verpleeg- en verzorgingshuizen, woonzorgcentra en dagbestedingen.

Wat zijn hun behoeften?

Praktische en laagdrempelige tools die direct toepasbaar zijn in hun werk.

Middelen om cliënten op een creatieve en betekenisvolle manier te ondersteunen.

Oplossingen om de band met cliënten te versterken en empathie te vergroten.

Innovatieve en inspirerende werkvormen die hun werkplezier verhogen.

B. MANTELZORGERS

Wie zijn ze?

Particulieren die zorgen voor een ouder, partner, of ander familielid, vaak zonder professionele zorgachtergrond.

Wat zijn hun behoeften?

- Toegankelijke middelen om met de zorgbehoevende op een nieuwe, niet-zorggerichte manier in contact te komen.
- Oefeningen die eenvoudig thuis uitvoerbaar zijn.
- Hulp bij het omgaan met moeilijke emoties en het creëren van positieve momenten samen.

C. ZORGINSTELLINGEN EN HUN TEAMS

Wie zijn ze?

Organisaties zoals verzorgingshuizen, revalidatiecentra, instellingen voor ouderen met dementie, en gespecialiseerde huizen voor Nederlands-Indische ouderen (bijvoorbeeld Bronbeek).

Wat zijn hun behoeften?

- Een breed inzetbare methode die past binnen de dagelijkse zorg.
- Tools die medewerkers trainen in culturele sensitiviteit en empathische communicatie.
- Programma's die bijdragen aan innovatie, zingeving en kwaliteit van zorg, en meetbare resultaten opleveren voor rapportages.
- Een interventie die de motivatie van medewerkers verhoogt en het personeelsverloop helpt beperken.

D. TRAINERS, COACHES EN THERAPEUTEN

Wie zijn ze?

Beeldende therapeuten, orthopedagogen, kunstzinnig coaches, en trainers die workshops of therapieën verzorgen voor zorgteams of cliënten.

Wat zijn hun behoeften?

- Innovatieve werkvormen en inspiratie voor hun eigen praktijk.
- Inhoud die een combinatie biedt van bewezen methodes en ruimte voor eigen interpretatie.
- Tools die aansluiten bij trends in welzijn en zorg.

E. EDUCatieve INSTELLINGEN EN OPLEIDERS

Wie zijn ze?

Mbo-, hbo-, en universitaire instellingen met zorg- en welzijnsopleidingen, zoals de opleidingen verpleegkunde, maatschappelijk werk, en kunstzinnige therapie.

Wat zijn hun behoeften?

- Lesmateriaal dat studenten opleidt in innovatieve zorgmethodes.
- Tools die het belang van creativiteit in de zorg benadrukken.
- Ondersteuning bij het implementeren van creatieve methodieken in hun curriculum.

2. ONTVANGERS VAN DE INTERVENTIE

Dit zijn de mensen die profiteren van de oefeningen en kunstinterventies uit de toolkit. Zij zijn opgedeeld in drie subgroepen:

A. OUDEREN IN ZORGINSTELLINGEN

Wie zijn ze?

Ouderen die in verpleeg- of verzorgingshuizen wonen, met of zonder specifieke zorgbehoeften, zoals lichamelijke beperkingen of beginnende dementie.

Wat zijn hun behoeften?

- Herkenning, erkenning, en verbinding met anderen.
- Activiteiten die hun eenzaamheid verminderen en zingeving brengen.
- Een manier om herinneringen te delen en trots te voelen op hun levensverhaal.

B. OUDEREN MET DEMENTIE

Wie zijn ze?

Ouderen met geheugenproblemen of dementie, variërend van lichte cognitieve achteruitgang tot gevorderde Alzheimer.

Wat zijn hun behoeften?

- Rustgevende activiteiten die de zintuigen prikkelen en vertrouwdheid bieden.
- Mogelijkheden om zonder woorden herinneringen te uiten en contact te maken.
- Methoden om agitatie en verwarring te verminderen.

C. OUDEREN MET EEN NEDERLANDS-INDISCHE ACHTERGROND

Wie zijn ze?

Ouderen met een Nederlands-Indische afkomst, zowel in gespecialiseerde huizen zoals Bronbeek als in reguliere instellingen.

Wat zijn hun behoeften?

- Erkenning van hun culturele en historische achtergrond.
- Tools die hen helpen omgaan met trauma's, zoals het Indisch zwijgen en het gevoel nergens volledig thuis te zijn.
- Middelen om zich beter begrepen en gewaardeerd te voelen door zorgverleners.

D. FAMILIELEDEN VAN ZORGCLIËNTEN

Wie zijn ze?

Partners, kinderen, en andere familieleden van cliënten in zorginstellingen.

Wat zijn hun behoeften?

Manieren om een zinvolle bijdrage te leveren aan het welzijn van hun dierbaren.

Tools om beter in gesprek te komen met hun ouder of partner.

Een gevoel van betrokkenheid bij het zorgproces.

WAAROM DEZE DOELGROEPEN?

De combinatie van **gebruikers** en **ontvangers** maakt dit project breed toepasbaar en biedt voordelen op zowel individueel als institutioneel niveau. Dit maakt het project aantrekkelijk voor zorgorganisaties die op zoek zijn naar innovatieve, inclusieve en wetenschappelijk onderbouwde interventies.

Het heldere uitgangspunt van het basisconcept en de duidelijk gedefinieerde doelgroepen zorgen ervoor dat de toolkit breed inzetbaar is, maar ook kan worden afgestemd op de specifieke behoeften van elke groep. Door deze gelaagde aanpak kan er een brede maatschappelijke impact gerealiseerd worden.

HOOFDSTUK 4.1.

Sociaal-culturele en maatschappelijke relevantie en noodzaak van het project op basis van ABR

RELEVANTIE

Het project "**Herinneringskunst: Verbinden door Verbeelden**" speelt in op urgente en actuele pijnpunten binnen de zorg, de samenleving, en de creatieve industrie. Hieronder worden de **sociaal-culturele en maatschappelijke** relevantie en noodzaak puntsgewijs beschreven. Voor het onderzoek is naast kwalitatief en kwantitatief veldonderzoek en deskresearch, vooral gebruik gemaakt van **Art Based Research (ABR)**, een innovatieve en reflexieve onderzoeksmethode die nieuwe perspectieven biedt door kunst als bron van kennis en analyse te gebruiken.

1. PIJNPUNTEN IN DE ZORG: WERKDruk EN BEHOEFTE AAN INNOVATIE

- **Werkdruk en personeelstekorten**

Zorgverleners kampen met hoge werkdruk door personeelstekorten, wat leidt tot burn-out, verminderde motivatie en een gevoel van afstandelijkheid naar cliënten. Dit project biedt een laagdrempelige interventie die zorgt voor betekenisvolle momenten tussen zorgverleners en cliënten, waardoor het werkplezier toeneemt.

- **Gebrek aan tijd en middelen voor persoonlijke aandacht**

De nadruk in de zorg ligt vaak op medische en praktische handelingen, waardoor er minder ruimte is voor persoonlijke aandacht en welzijnsbevorderende activiteiten. De toolkit biedt een praktische en direct toepasbare methode om deze persoonlijke interactie weer centraal te stellen.

- **Behoeftte aan innovatieve en creatieve zorgmethodes**

De zorgsector is op zoek naar vernieuwende interventies die de kwaliteit van zorg verbeteren. Art Based Learning biedt een unieke en bewezen manier om met kunst een diepere verbinding te creëren tussen zorgverleners en cliënten.

2. PIJNPUNTEN BIJ OUDEREN: EENZAAMHEID, VERLIES VAN IDENTITEIT EN ZINGEVING

- **Eenzaamheid**

Ruim **50% van de ouderen** voelt zich eenzaam, wat een negatieve impact heeft op hun mentale en fysieke gezondheid. Door herinneringskunst en verhalen te gebruiken, helpt dit project ouderen om verbinding te maken met hun verleden, hun omgeving en de mensen om hen heen.

- **Verlies van identiteit en eigenwaarde**

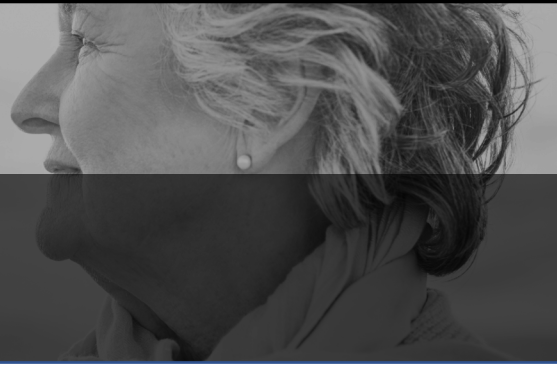
Ouderen in instellingen ervaren vaak verlies van controle over hun leven en een afname van eigenwaarde. Herinneringskunst geeft hen een middel om hun identiteit en levensverhaal opnieuw uit te drukken en te delen, wat een positief effect heeft op hun gevoel van eigenwaarde.

- **Behoeftte aan zingeving**

Door kunst en creativiteit in te zetten, wordt zingeving versterkt. Dit helpt ouderen niet alleen om hun leven te overdenken, maar ook om een blijvende bijdrage te leveren door middel van kunstwerken die verhalen vertellen.

- **Motorische en cognitieve stimulatie**

Creatieve activiteiten zoals schilderen en tekenen hebben een positief effect op motorische vaardigheden en cognitieve functies, waardoor dit project bijdraagt aan het behoud van deze vaardigheden.

3. PIJNPUNTEN BIJ NEDERLANDS-INDISCHE OUDEREN: CULTURELE KLOOF EN VERGETEN TRAUMA'S

Het Indisch zwijgen

Veel Nederlands-Indische ouderen hebben te maken met onuitgesproken trauma's uit hun verleden, zoals oorlogservaringen, migratie en verlies van hun thuisland. Dit project biedt een veilige en creatieve manier om deze verhalen te verwerken en te delen.

Culturele kloof tussen zorgverleners en cliënten

Zorgmedewerkers missen vaak de kennis en culturele sensitiviteit om goed in te spelen op de behoeften van deze specifieke groep. De toolkit biedt een brug tussen zorgverlener en cliënt door middel van kunst, waardoor er meer begrip en wederzijds respect ontstaat.

Verlies van culturele identiteit

Voor veel Nederlands-Indische ouderen is er een gevoel van ontworteling en verlies van cultuur. Door herinneringen uit hun eigen culturele context om te zetten in kunst, wordt hun identiteit erkend en gewaardeerd.

4.1. PIJNPUNTEN IN DE CREATIEVE INDUSTRIE: RELEVANTIE EN MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

- **Behoeftte aan maatschappelijke relevantie**

De creatieve industrie moet zich blijven vernieuwen en verbinden met maatschappelijke thema's om relevant te blijven. Dit project laat zien hoe kunst kan worden ingezet als middel om maatschappelijke problemen zoals eenzaamheid en trauma aan te pakken.

- **Gebrek aan inclusiviteit en diversiteit**

Dit project biedt kansen voor kunstenaars en creatieve professionals om samen te werken met diverse doelgroepen, zoals ouderen en mensen met een migratieachtergrond, en om inclusieve en toegankelijke kunstvormen te ontwikkelen.

- **Innovatie in de toepassing van kunst**

Door gebruik te maken van Art Based Learning en Art Based Research, wordt een vernieuwend model geïntroduceerd dat creativiteit en onderzoek combineert met concrete impact in de zorg. Dit project dient als voorbeeld voor toekomstige innovatieve samenwerkingen tussen de creatieve en zorgsector.

4.2. ART BASED RESEARCH/LEARNING: EEN VERNIEUWENDE AANPAK

- **Onderzoeksmethode**

Art Based Research (ABR) stelt kunstenaars, zorgverleners en onderzoekers in staat om kunst te gebruiken als een middel om ervaringen en perspectieven te verkennen. Dit project gebruikt ABR om inzichten te krijgen in de behoeften van ouderen en zorgverleners, en om de impact van kunstinterventies te meten.

- **Reflectie en empathie**

ABR bevordert een diepere reflectie en empathie, waardoor zorgverleners niet alleen nieuwe vaardigheden ontwikkelen, maar ook beter begrijpen hoe kunst een rol kan spelen in de zorgrelatie.

- **Meetbare impact**

De resultaten van dit project worden verzameld en geëvalueerd met behulp van ABR, waardoor zowel kwalitatieve (ervaringsverhalen, observaties) als kwantitatieve (metingen van welzijn, eenzaamheid, werkplezier) gegevens beschikbaar komen.

CONCLUSIE

Het project "**Herinneringskunst: Verbinding door Verbeelding**" is sociaal-cultureel en maatschappelijk relevant, omdat het inspeelt op cruciale pijnpunten in de zorg, de behoeften van ouderen, en de uitdagingen van de creatieve industrie. Door kunst te integreren in de zorg met behulp van Art Based Learning en Research, biedt dit project een innovatieve oplossing die niet alleen bijdraagt aan het welzijn van ouderen en zorgmedewerkers, maar ook nieuwe wegen opent voor samenwerking tussen de zorg- en creatieve sectoren.

HOOFDSTUK 4.2.

Relevantie op basis kwalitatief veldonderzoek en kwantitatief deskresearch

RELEVANTIE

Hieronder volgt een puntsgewijze opsomming van de belangrijkste bevindingen uit kwalitatief veldonderzoek en deskresearch. Deze geven inzicht in de sociaal-culturele en maatschappelijke relevantie van het project "**Herinneringskunst: Verbinding door verbeelding.**"

1. BEVINDINGEN OVER DE ZORGSECTOR

- **Personeelstekort en werkdruk:**

Zorgmedewerkers ervaren structurele overbelasting door een tekort aan personeel en een stijgende vraag naar zorg. Dit leidt tot een hoge burn-outgraad, verminderde werktevredenheid en een negatieve impact op de kwaliteit van zorg. (Bron: Nivel onderzoek 2023).

→ Dit project biedt een laagdrempelige methode om werkplezier te verhogen en zorgmedewerkers meer voldoening te geven door middel van creatieve interactie met cliënten.

- **Gebrek aan persoonlijke aandacht:**

Ouderen krijgen in instellingen vaak onvoldoende persoonlijke aandacht door tijdgebrek en een focus op medische handelingen. (Bron: SCP-rapport "Ouderen in zorg" 2022).

→ Herinneringskunst stimuleert persoonlijke interacties en versterkt de relatie tussen zorgverlener en cliënt.

- **Behoeft aan innovatieve zorgmethodes:**

De zorgsector zoekt naar vernieuwende interventies om welzijn te verbeteren. Kunst wordt steeds meer erkend als een effectieve manier om cognitieve en emotionele processen te stimuleren. (Bron: WHO-rapport "Arts & Health" 2019).

2. BEVINDINGEN OVER OUDEREN

- **Eenzaamheid:**

Ruim **50% van de ouderen** boven de 75 voelt zich eenzaam, waarvan **11% ernstig eenzaam**. Dit heeft een negatieve invloed op hun mentale en fysieke gezondheid. (Bron: CBS 2023).

→ Herinneringskunst biedt ouderen een kans om verbinding te maken met hun verleden, omgeving en zorgverleners.

- **Cognitieve en motorische achteruitgang:**

Ouderen met dementie of lichamelijke beperkingen hebben baat bij creatieve activiteiten die hun cognitieve functies stimuleren en motorische vaardigheden ondersteunen. (Bron: Alzheimer Nederland 2023).

→ De toolkit bevat laagdrempelige oefeningen die deze functies stimuleren en hun kwaliteit van leven verbeteren.

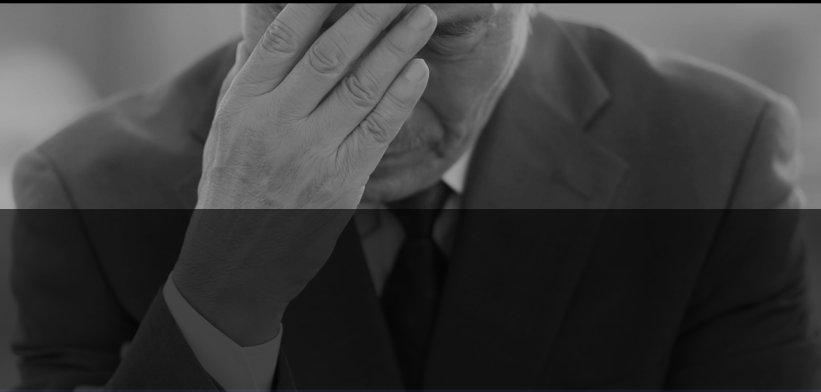
- **Verlies van identiteit en zingeving:**

Ouderen in zorginstellingen ervaren vaak een verlies van eigenwaarde en identiteit door afhankelijkheid van zorg. Kunstinterventies helpen hen hun levensverhaal en persoonlijke ervaringen te verkennen en te delen. (Bron: SCP 2022).

3. BEVINDINGEN OVER NEDERLANDS-INDISCHE OUDEREN

Specifieke trauma's en culturele kloof:

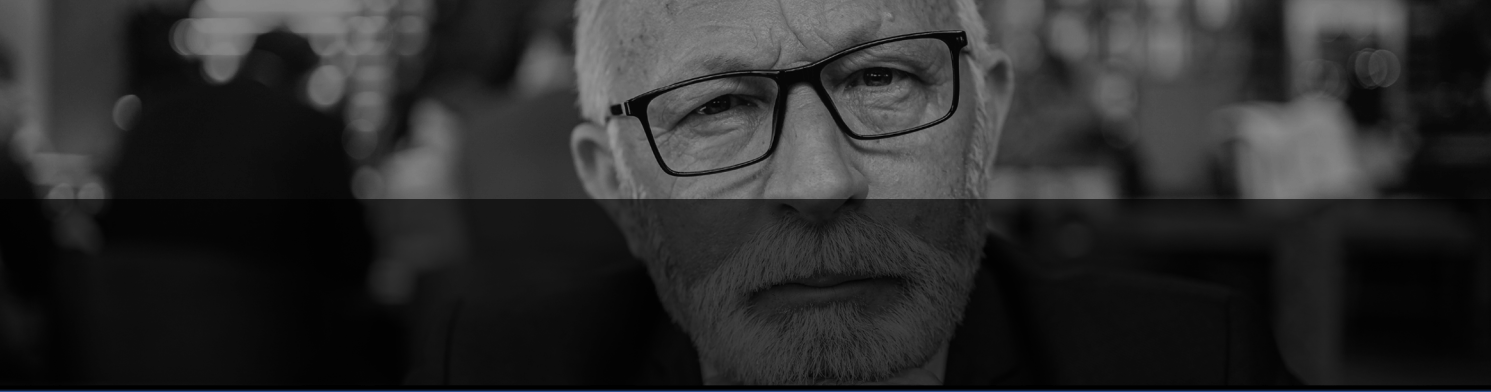
Veel Nederlands-Indische ouderen worstelen met onuitgesproken trauma's, zoals

- **Het verlies van hun thuisland, het Indisch zwijgen, en een gevoel van ontworteling.** (Bron: Indisch Herinneringscentrum 2022).
→ Herinneringskunst biedt een veilige manier om deze ervaringen te verwerken en hun culturele identiteit te versterken.
- **Gebrek aan culturele sensitiviteit in de zorg:**
Zorgverleners missen vaak kennis over de culturele achtergrond en behoeften van Nederlands-Indische ouderen. Dit leidt tot frustratie en gemis aan verbinding. (Bron: onderzoek "Cultuur in de Zorg," Pharos 2023).
→ Het project biedt handvatten om culturele sensitiviteit en begrip te vergroten tussen zorgverleners en cliënten.

4. BEVINDINGEN OVER DE CREATIEVE INDUSTRIE

- **Behoeftte aan maatschappelijke impact:**
Kunstenaars en creatieve professionals zoeken steeds meer naar manieren om maatschappelijke thema's aan te pakken en sociale impact te maken. (Bron: "Kunst en Samenleving," Boekmanstichting 2023).
→ Het project biedt kunstenaars de kans om samen te werken met de zorgsector en direct bij te dragen aan welzijnsbevordering.
- **Innovatie in kunsteducatie:**
De creatieve industrie zoekt naar vernieuwende toepassingen van kunst, zoals Art Based Learning, om relevant te blijven in de 21e eeuw. (Bron: Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Innovatieagenda 2024).
- **Inclusiviteit en diversiteit:**
Het betrekken van diverse doelgroepen, zoals ouderen en mensen met een migratieachtergrond, sluit aan bij de behoefte aan meer inclusiviteit in de kunstsector. (Bron: "Diversiteit in Kunst & Cultuur," LKCA 2022).

5. WETENSCHAPPELIJKE ONDERBOUWING VAN KUNST IN ZORG

- **Kunst en welzijn:**

Kunstinterventies hebben een bewezen positief effect op de mentale en fysieke gezondheid van ouderen, zoals stressvermindering, een verbeterd humeur en een gevoel van verbondenheid. (Bron: WHO-rapport “Arts and Health” 2019).

- **Art Based Learning:**

Deze methode stimuleert creatief denken, reflectie en empathie, zowel bij zorgverleners als bij cliënten. Het versterkt de band en bevordert een diepere vorm van communicatie. (Bron: onderzoek “Creativity in Care,” European Journal of Social Work 2021).

- **Culturele interventies in de zorg:**

Specifieke kunstprojecten gericht op culturele achtergronden hebben bewezen het welzijn van ouderen met een migratieachtergrond te verbeteren en culturele kloof te verkleinen. (Bron: onderzoek “Cultuur en Zorg,” Universiteit van Tilburg 2022).

De genoemde bevindingen benadrukken de noodzaak en relevantie van het project. Het Art Based onderzoek en de combinatie van wetenschappelijke inzichten, veldonderzoek en deskresearch vormt een solide basis voor de relevantie van het project en onderstreept de impact ervan.

DEEL 1: HERINNERINGSKUNST VOOR OUDEREN

DOELSTELLING

Het project richt zich op het versterken van het welzijn van ouderen in zorginstellingen door herinneringen op een kunstzinnige manier te verbeelden.

Deze methode:

- bevordert empathie en verbondenheid tussen zorgverleners en ouderen,
- vermindert eenzaamheid,
- stimuleert motorische en cognitieve vaardigheden,
- verhoogt de eigenwaarde van ouderen,
- en draagt bij aan werkplezier en motivatie bij zorgverleners.

PIJNPUNTEN VAN DE DOELGROEP

- Eenzaamheid en sociaal isolement bij ouderen.
- Gebrek aan tijd en middelen bij zorgverleners om diepgaande verbindingen te creëren.
- Weinig kennis over het gebruik van kunst als hulpmiddel in de zorg.
- Gebrek aan structuur om inclusieve participatie te bevorderen.

BELOFTE

Door kunst in te zetten als herinneringsmedium leren zorgverleners en ouderen elkaar beter begrijpen, waardoor de zorg een menselijke en zinvolle dimensie krijgt.

WETENSCHAPPELIJKE ONDERBOUWING

- **Carl Rogers' humanistische psychologie** benadrukt empathie en het belang van authentieke interactie in de zorg.
- **Art-based learning** verbetert cognitieve flexibiliteit, stimuleert creatief denken, en bevordert sociale verbinding.
- Onderzoek toont aan dat **kunstactiviteiten** de **levenskwaliteit** van ouderen significant **verbeteren** (Bron: Journal of Aging Studies, 2020).

PRODUCTVORM

- Toolkit met werkbladen, oefeningen, en een handboek voor training in art-based learning en creatief denken.
- Digitale versie van de toolkit beschikbaar via de website van manifestArt Academy.

DEEL 2: HERINNERINGSKUNST VOOR OUDEREN MET DEMENTIE

DOELSTELLING

Specifieke ondersteuning bieden aan ouderen met dementie door visuele herinneringen en creatieve interactie.

PIJNPUNTEN VAN DE DOELGROEP

- Moeite met verbale communicatie.
- Vermindering van cognitieve en motorische vaardigheden.
- Gebrek aan betekenisvolle interactie met zorgverleners en familie.

BELOFTE

Herinneringskunst biedt een nieuwe manier om verbinding te maken en herinneringen te activeren, ondanks cognitieve beperkingen.

WETENSCHAPPELIJKE ONDERBOUWING

- Kunstactiviteiten verbeteren de stemming en reduceren agitatie bij dementie (Bron: Alzheimer's Association).

DEEL 3: HERINNERINGSKUNST VOOR NEDERLANDS-INDISCHE OUDEREN

PIJNPUNTEN VAN DE DOELGROEP

- Indisch zwijgen en trauma's uit de koloniale geschiedenis.
- Culturele kloof tussen zorgverleners en cliënten.
- Gevoel van vervreemding in zowel Nederland als Indonesië.

BELOFTE

Met kunst kunnen ouderen hun verhaal delen en zorgverleners leren de waarde van deze verhalen te begrijpen.

WETENSCHAPPELIJKE ONDERBOUWING

Onderzoek toont aan dat herinneringen een belangrijke rol spelen in het behouden van een gevoel van identiteit, vooral bij ouderen. Bij mensen met een migratieachtergrond, zoals de Nederlands-Indische gemeenschap, speelt het ophalen van herinneringen een extra cruciale rol vanwege gevoelens van ontworteling en culturele ambiguïteit. Het 'indisch zwijgen' – het fenomeen waarbij traumatische herinneringen niet worden gedeeld – heeft generaties beïnvloed en belemmert vaak open communicatie over het verleden. Herinneringen ophalen via kunst biedt een niet-verbale, veilige manier om deze barrières te doorbreken en te verwerken (Van der Kolk, *The Body Keeps the Score*, 2014).

- **Trauma en kunst als helingsinstrument**

Kunst wordt in de zorg steeds vaker ingezet als middel om trauma te verwerken. Het werken met beeldende kunst helpt bij het activeren van impliciete herinneringen die moeilijk in woorden uit te drukken zijn.

- Visuele en creatieve activiteiten stimuleren de amygdala en de hippocampus, hersengebieden die betrokken zijn bij emotie en geheugen (Stuckey & Nobel, *The Connection Between Art, Healing, and Public Health*, 2010). Dit is van bijzonder belang bij ouderen met een Nederlands-Indische achtergrond, die vaak kampen met postkoloniale trauma's en ervaringen zoals de Japanse bezetting en de onafhankelijkheidsstrijd.
- **Kunst en culturele sensitiviteit in de zorg**
Het inzetten van kunst kan het begrip tussen zorgverleners en cliënten met een andere culturele achtergrond vergroten. Een studie van de *Journal of Transcultural Nursing* (2017) benadrukt het belang van culturele sensitiviteit en het inzetten van vertrouwde, cultureel relevante symbolen om een gevoel van veiligheid en verbondenheid te creëren. Voor ouderen met een
• Nederlands-Indische achtergrond kan dit betekenen dat kunst gebaseerd op bijvoorbeeld batikmotieven, Indonesische landschappen of traditionele verhalen een gevoel van herkenning en rust brengt.
- **Sociale inclusie en zingeving**
Volgens Erikson's psychosociale theorie is de fase van ouderdom sterk gericht op zingeving en integriteit. Kunst kan ouderen helpen om betekenis te geven aan hun levenservaringen en om verbinding te maken met hun culturele wortels. Dit vergroot niet alleen hun eigenwaarde, maar bevordert ook sociale inclusie, doordat zorgverleners en familieleden een beter begrip krijgen van hun verhaal (Cohen-Mansfield et al., *Engagement in persons with dementia*, 2011).

- **Art Based Learning**

De methode van Art Based Learning (ABL) sluit direct aan bij bovenstaande bevindingen. ABL moedigt deelnemers aan om kunstwerken te interpreteren en hierop te reflecteren. Dit proces activeert associatief denken en prikkelt emotionele herinneringen, wat bij deze doelgroep essentieel is. Bovendien is ABL laagdrempelig en flexibel, waardoor het eenvoudig toe te passen is binnen zorginstellingen en bij mantelzorgers.

- **Innovatie en methodische cyclus**

Het project integreert de methodische cyclus zoals toegepast in zorg en welzijn (analyse, planvorming, uitvoering en evaluatie). Dit maakt het meetbaar en toepasbaar in een professionele zorgcontext. Het project sluit bovendien aan bij innovatiedoelen zoals gesteld door het ministerie van VWS, dat kunst steeds vaker ziet als een waardevolle interventie voor welzijn en preventieve zorg (*Movisie, Kunst en cultuur in het sociaal domein, 2021*).

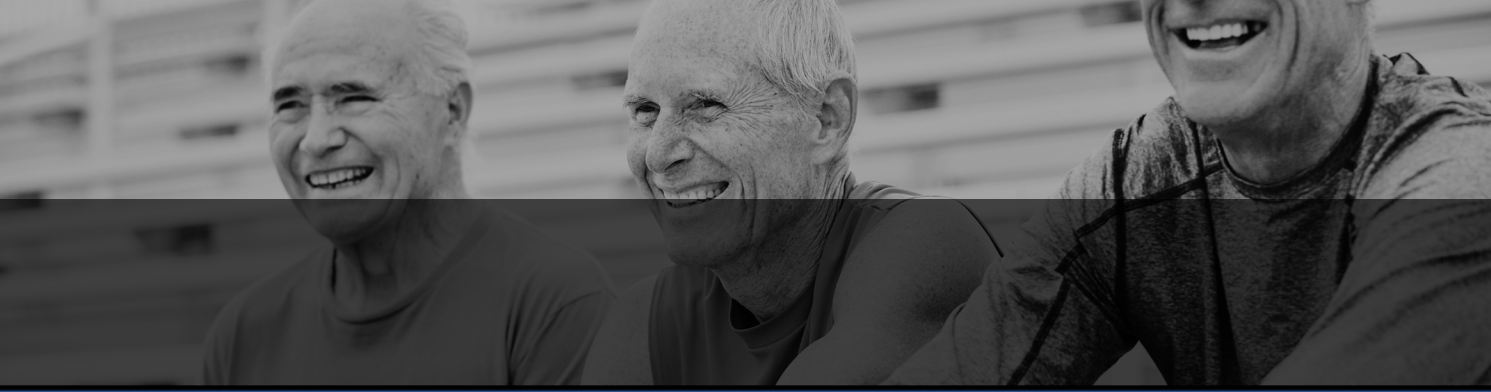
WAAROM HERINNERINGSKUNST?

Voor ouderen in zorginstellingen zijn eenzaamheid, verlies van identiteit en een gevoel van onthechting veelvoorkomende uitdagingen. Ouderen hebben vaak het gevoel dat hun levensverhaal onzichtbaar is of niet erkend wordt en hebben vaak moeite met het uiten of delen van hun levensverhalen.

"Verbinding door Verbeelding" biedt een oplossing door herinneringen tot leven te brengen via kunst. Zorgverleners worstelen met werkdruk, tijdgebrek en het vinden van creatieve manieren om empathisch contact te maken. Families voelen zich soms machteloos bij het ondersteunen van hun dierbaren. Deze interventie en toolkit zijn niet alleen een hulpmiddel om herinneringen op te halen, maar ook een middel om verbinding te creëren met zorgverleners, familieleden en medebewoners.

De toolkit is ontwikkeld door kunstenaar en oprichter Joy van Erven van ManifestArt in samenwerking met zorgverleners, kunstenaars en ouderen zelf. Via Art Based Research wordt de methode gevormd, waarbij kunst wordt ingezet als een brug tussen het innerlijke leven van ouderen en de buitenwereld.

De methodiek is gebaseerd op de principes van **Art Based Learning (ABL)** en het eigen **C.R.E.A.T.I.E.F. Model** van ManifestArt, waarin leren van kunst, belangrijker is dan het leren over kunst. Door daarnaast te leren kijken als een kunstenaar, worden de eigenschappen van een kunstenaar, zoals experimenteren, falend leren en inspireren, toegepast in de zorg.

WAT WORDT ER BEREIKT?

Voor ouderen:

- Herkenning en erkenning van hun levensverhaal.
- Vermindering van eenzaamheid en meer mentale rust.
- Versterking van hun eigenwaarde en zingeving.

Voor zorgverleners:

- Meer tools om creatief en empathisch te werken.
- Vermindering van werkdruk door effectievere communicatie.
- Vergroting van werkplezier door verdieping in relaties.

Voor families:

- Betere verbinding met ouderen via gedeelde herinneringen.
- Hulpmiddelen om verhalen levend te houden en te delen met volgende generaties.

Deze interventiemethode is niet alleen een tool, maar een uitnodiging om met nieuwe ogen te kijken, te voelen en te verbinden. Door het unieke samengaan van kunst, creativiteit en innovatieve technieken biedt **"Verbinding door Verbeelding"** een transformerende ervaring voor alle betrokkenen in de zorg.

- **NLP** (Neuro-Linguïstisch Programmeren)

Met NLP-technieken worden herinneringen geactiveerd en emoties geordend. Specifieke taalpatronen en vragen helpen ouderen om hun verhalen te structureren en te delen. Denk aan het gebruik van ankers zoals een geur of beeld om herinneringen levendig te maken.

- **Systemisch Werk**

Door herinneringen te verbinden aan familiegeschiedenis, patronen en relaties, helpt de methodiek ouderen inzicht te krijgen in hun levensverhaal en dit in een bredere context te plaatsen. Dit versterkt het gevoel van verbondenheid en eigenwaarde.

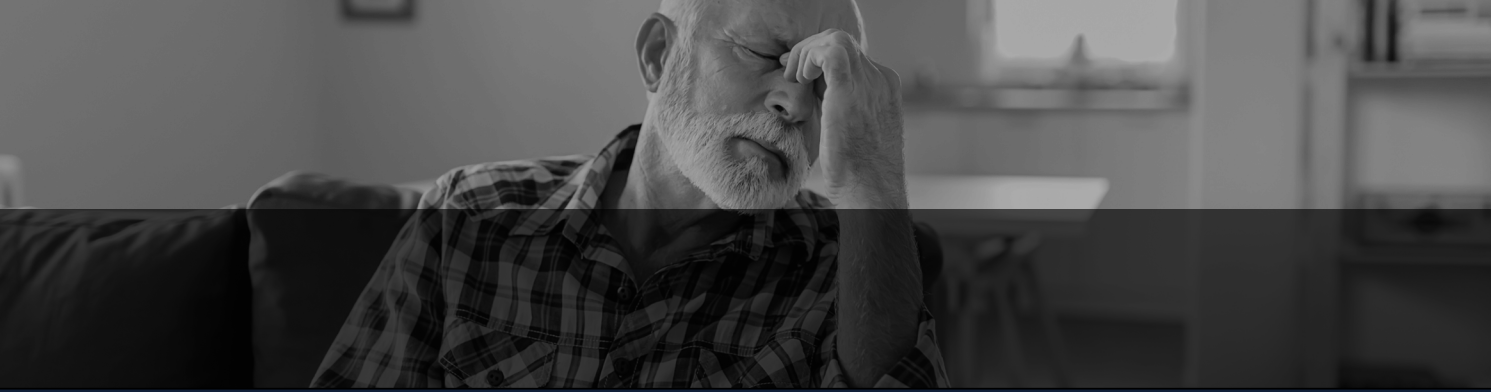
ART BASED LEARNING

Art Based Learning helpt ouderen en hun zorgverleners om betekenis te geven aan herinneringen via kunst. De methode kent vier stappen:

- **Observeren** – Het kijken naar kunst of beelden roept emoties, associaties en herinneringen op:

De oudere maakt kennis met visuele middelen zoals een kunstwerk, foto's of tastbare voorwerpen uit de toolkit. Deze dienen als triggers voor herinneringen. De begeleider stelt open vragen: "Wat voel je hierbij?" "Waar doet dit je aan denken?"

- **Reflecteren** – Deelnemers verbinden de waarnemingen met persoonlijke ervaringen.

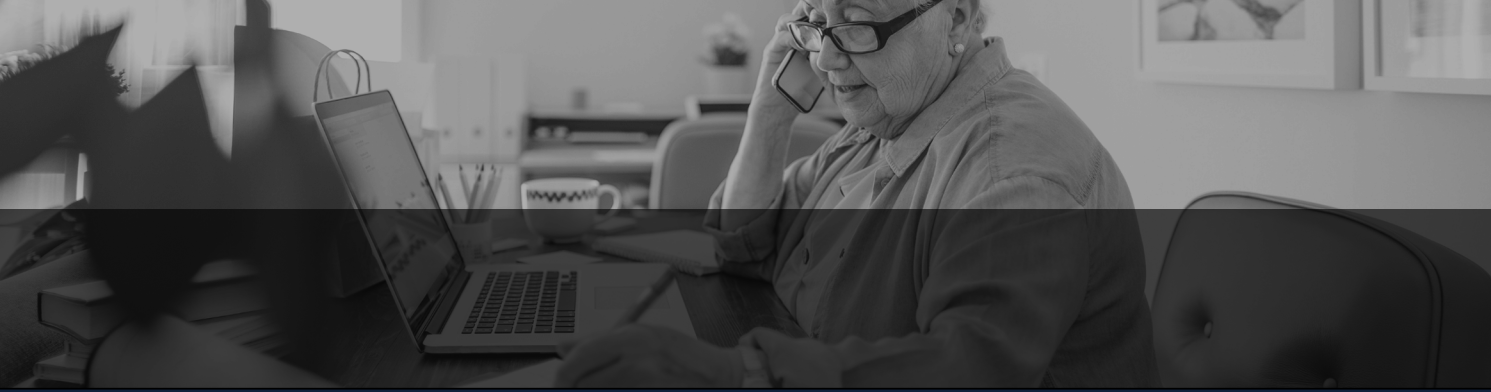

- De oudere reflecteert op de herinnering. Samen met de begeleider wordt een verhaal gevormd. Dit kan visueel, mondeling of schriftelijk worden vastgelegd.
- **Verbeelden** – Herinneringen worden omgezet in tastbare creaties. De herinnering krijgt vorm via een creatieve activiteit, zoals tekenen, schilderen of het maken van een collage. Hierbij worden verschillende materialen en technieken uit de toolkit gebruikt.
- **Delen** – Kunstwerken en verhalen worden gedeeld, wat verbinding en dialoog stimuleert. Het eindresultaat wordt gedeeld met anderen: zorgverleners, familieleden of medebewoners. Dit proces bevordert erkenning, verbinding en inclusiviteit.

BEELDENDE THERAPIE

Beeldende therapie stimuleert zelfexpressie en emotionele verwerking door creatief te werken. In de toolkit komen elementen hiervan terug, zoals:

- **Abstracte expressie:** Het gebruik van kleuren en vormen om emoties te verbeelden, zonder dat woorden nodig zijn.
- **Symboliek:** Objecten of materialen worden ingezet om herinneringen te representeren, zoals een collage die een levensverhaal weergeeft.
- **Tactiele ervaringen:** Het werken met materialen zoals klei of stof activeert zintuigen en verbindt ouderen met hun herinneringen.
- **Procesgericht werken:** De nadruk ligt op het creatieve proces, niet het resultaat, waardoor ouderen zonder prestatiedruk aan de slag kunnen.

BESCHERMJAS

De beschermjas-methode, ontwikkeld door **Martine Delfos**, benadrukt het creëren van een veilige, symbolische ruimte waarin cliënten zichzelf kunnen uiten en emotionele bescherming ervaren.

Toepassing in de toolkit: Deze toolkit gebruikt dit concept in combinatie met de kracht van beeldende kunst om ouderen een beschermde en creatieve omgeving te bieden waarin zij hun verhaal kunnen delen. Het resultaat is meer welzijn, een sterker gevoel van eigenwaarde en betere communicatie tussen ouderen, zorgverleners en familieleden.

C.R.E.A.T.I.E.F. MODEL

Het **C.R.E.A.T.I.E.F. Model** van ManifestArt, biedt acht kernkwaliteiten van kunstenaars, die zorgverleners en ouderen inspireren:

- **Competitief:** samen uitdagingen aangaan.
- **Reflectief:** ruimte geven voor diepgaande emoties.
- **Experimenteel:** creatief durven experimenteren.
- **Authentiek:** trouw blijven aan persoonlijke verhalen.
- **Trouw:** consistentie in zorgmomenten bieden.
- **Inspirerend:** motiveren door verbeelding.
- **Experiment:** vrijheid voelen om te experimenteren/spelen
- **Falen en leren:** fouten maken mag, want kunst is vrij.

NLP

NLP-technieken (neuro-linguïstisch programmeren) worden toegepast om herinneringen op te halen, emoties te structureren en positieve beelden te versterken.

- **Visualisatie:** Door ouderen te vragen hun herinneringen als een "film" voor zich te zien, kunnen zij grip krijgen op hoe zij gebeurtenissen ervaren en verwerken.
- **Ankers:** Specifieke geuren, kleuren of beelden worden gebruikt om positieve herinneringen te activeren.
- **Taalpatronen:** NLP gebruikt gerichte vragen om het delen van herinneringen te vergemakkelijken, zoals "Hoe voelde je je op dat moment?" of "Welke kleur zou je dat moment geven?"

SYSTEMISCH WERK

Systemisch werk richt zich op het begrijpen van de dynamieken in familiesystemen en hoe deze generaties overstijgen. In de context van de toolkit helpt het om patronen en onzichtbare verbindingen te herkennen die ouderen beïnvloeden. Bijvoorbeeld:

- **Inzicht in familierollen en gebeurtenissen:** Door kunstzinnige interventies worden familie verhalen zichtbaar, wat kan helpen bij het verwerken van onverwerkte emoties of conflicten.
- **Herstel van balans:** Door het visualiseren en bespreekbaar maken van dynamieken, zoals onuitgesproken schuld of verplichtingen, ontstaat er ruimte voor emotionele verwerking.

De toolkit gebruikt systemisch werk door het inzetten van oefeningen die werken met symboliek en metaforen. Denk aan het maken van een stamboom van herinneringen of het plaatsen van objecten op een levenslijn om verhoudingen en gebeurtenissen te visualiseren.

INTERGENERATIONEEL EN TRANSCULTUREEL TRAUMA

Intergenerationeel trauma ontstaat wanneer trauma's van een eerdere generatie doorwerken in latere generaties, zoals bij gezinnen met een geschiedenis van oorlog of onderdrukking. **Transcultureel trauma** komt vaak voor bij migranten en hun nageslacht, bijvoorbeeld door verlies van cultuur of discriminatie.

Voorbeeld: Ouderen met een Nederlands-Indische achtergrond kunnen worstelen met het "Indisch zwijgen" (het vermijden van het bespreken van trauma's). Dit kan gevoelens van verlies, gemis en isolatie veroorzaken.

Toepassing in de toolkit: De methodiek biedt creatieve manieren om emoties te uiten zonder woorden, bijvoorbeeld door symbolische kunstwerken die trauma visualiseren en verwerken. Dit helpt ouderen hun ervaringen te delen en beter te begrijpen.

DE TOOLKIT: WAT ZIT ERIN?

Hieronder volgt een voorlopige samenvatting van inhoud van de toolkit. Tijdens de ontwikkelings- en testfase kunnen aanvullingen en wijzigingen zich voordoen. Bij de toolkit wordt ook een digitaal handboek uitgebracht. De toolkit is beschikbaar in twee varianten:

1. FYSIEKE TOOLKIT (KOFFER/SCHATKIST-ERVARING)

Een tastbare koffer die een nostalgisch gevoel oproept.

Inhoud:

- **Herinneringsobjecten:** reproducties van foto's, oude kaarten, stoffen en andere objecten die een persoonlijke of collectieve herinnering activeren.
- **Creatieve materialen:** verf, krijt, collagepapier, stoffen en knutselmaterialen voor expressie.
- **Werkbladen en vragenkaarten:** gestructureerde opdrachten en vragen om verhalen te activeren en te visualiseren.
- **Systemische hulpmiddelen:** visuele hulpmiddelen zoals een stamboomposter en familierelatiekaarten.
- **Een mini-tijdcapsule:** een doosje waarin ouderen kleine objecten en herinneringen kunnen bewaren en later delen.

2. Herinneringen activeren

Met hulpmiddelen uit de toolkit, zoals oude foto's of stoffen, wordt de oudere gestimuleerd herinneringen op te halen. NLP-technieken worden toegepast om de herinneringen levendiger te maken, bijvoorbeeld door associaties of specifieke vragen zoals:

"Als je deze geur ruikt, waar denk je dan aan?"

"Hoe voelde het om in die tijd te leven?"

3. Creëren en verbeelden

Ouderen gebruiken creatieve materialen om herinneringen visueel vast te leggen. Dit kan via tekenen, schilderen of collage maken. Zorgverleners ondersteunen hen met technieken uit ABL, zoals het benadrukken van symboliek of kleurgebruik om emoties uit te drukken.

4. Delen en verbinden

Het eindresultaat wordt gedeeld met familie, medebewoners of zorgverleners. Dit versterkt sociale verbindingen en geeft de oudere een gevoel van erkenning en trots.

5. Reflectie en monitoring

Met behulp van de rapportagetool of stamboomposter kan de zorgverlener reflecteren op de sessie en resultaten documenteren, bijvoorbeeld hoe een oudere reageerde of welk effect de sessie had op hun welzijn.

2. DIGITALE TOOLKIT

Een interactieve online versie, geschikt voor gebruik door teams en individuele zorgverleners.

Inhoud:

- **Interactieve herinneringskaarten:** digitale prompts met beelden, video's en muziek uit verschillende tijdsperiodes.
- **E-learningmodules:** korte cursussen over de toepassing van de methodiek.
- **Digitale tijdscapsule:** een platform waar herinneringen digitaal kunnen worden opgeslagen en gedeeld.
- **Rapportagetool:** een geïntegreerd systeem waarmee zorgverleners voortgang en resultaten kunnen vastleggen.

HOE WERKT DE TOOLKIT?

De vier stappen van Art Based learning vormen de leidraad voor de toolkit.

1. Voorbereiding: Veilige ruimte creëren

De begeleider creëert een rustige, vertrouwde omgeving. Denk aan het gebruik van zachte verlichting, rustgevende muziek en persoonlijke voorwerpen. Dit sluit aan bij systemisch werk: een veilige ruimte vergroot de openheid en bereidheid tot delen.

DE METHODISCHE CYCLUS

De methodische cyclus is een systematische manier van werken die zorgprofessionals helpt om doelgericht, effectief en verantwoord te handelen. Het bestaat uit vijf fasen: inventariseren, plannen, uitvoeren, evalueren en bijstellen. Bij de toolkit wordt deze cyclus toegepast om zorgverleners en andere gebruikers een duidelijke structuur te bieden in het gebruik van kunst als zorginterventie. De methodische cyclus verbindt de creativiteit van de toolkit met de professionaliteit van de zorg. Het maakt de interventie duurzaam, meetbaar en aanpasbaar, en draagt daarmee bij aan de maatschappelijke en persoonlijke impact van kunst in de zorg.

1. INVENTARISEREN: HET BEGINPUNT VAN VERBINDING

In deze fase wordt de beginsituatie van de oudere of groep vastgesteld. De zorgverlener observeert en bespreekt:

- **Persoonlijke achtergrond:** Wat zijn de belangrijkste gebeurtenissen, herinneringen of thema's in het leven van de oudere? Zijn er specifieke culturele of traumatische ervaringen (bijvoorbeeld Nederlands-Indische geschiedenis)?
- **Huidige behoeften en mogelijkheden:** Wat is de cognitieve, emotionele en motorische capaciteit van de cliënt? Wat kan kunst betekenen in het verbeteren van welzijn?
- **Relatie met de omgeving:** Hoe is de interactie tussen de cliënt en zorgverlener of mantelzorger?

De toolkit biedt hier een **interventiehandleiding**, met duidelijke stappen en voorbeelden van oefeningen. Denk aan:

Tijdslijnen met visualisaties: een oefening waarbij een cliënt zijn leven visueel in kaart brengt met kleuren of tekeningen.

Groepsactiviteiten: gezamenlijke projecten, zoals het maken van een herdenkingsmuur of een gezamenlijke collage.

3. UITVOEREN: DE PRAKTIJK IN BEELD

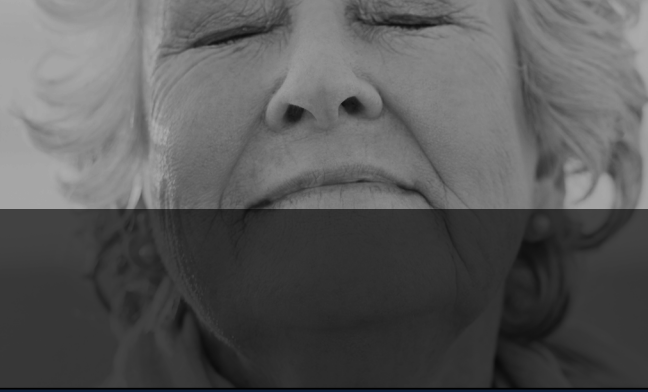
In deze fase worden de oefeningen uit de toolkit daadwerkelijk uitgevoerd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van **Art Based Learning** (ABL), waarbij deelnemers door kunst reflecteren op hun eigen ervaringen en emoties.

Voorbeelden van toepassing tijdens het uitvoeren:

Teken een herinnering: Een cliënt maakt een tekening van een jeugdherinnering. Door het visueel te maken, ontstaat er ruimte om erover te praten.

Kleuren en emoties: Het kiezen van kleuren om emoties te verbeelden helpt ouderen om hun gevoelens uit te drukken zonder woorden.

Herinneringsdoos: Cliënten vullen een doos met tastbare kunstobjecten die herinneringen vertegenwoordigen.

De toolkit ondersteunt deze fase met een **startmodule**, inclusief:

- **Observatieformulieren:** visuele tools zoals vragenlijsten met pictogrammen of symbolen, die helpen om snel een beeld te krijgen van wat een cliënt belangrijk vindt.
- **Intake-opdrachten:** eenvoudige, creatieve activiteiten zoals het maken van een "sfeerbord" met afbeeldingen en woorden die herinneringen oproepen.
- **Bijdrage aan de interventie:** Zorgverleners leren in deze fase om met aandacht te luisteren en te kijken als een kunstenaar, geïnspireerd door het **C.R.E.A.T.I.E.F.-model**. Dit versterkt empathie en inzicht in de unieke behoeften van de cliënt.

2. PLANNEN: STRUCTUUR VOOR HERINNERINGEN

Op basis van de inventarisatie stelt de zorgverlener een plan op, waarin de doelen en interventies worden beschreven. Dit wordt **SMART** geformuleerd:

- **Specifiek:** Bijvoorbeeld het verbeteren van emotionele uiting bij een cliënt door middel van kunst.
- **Meetbaar:** Hoeveel kunstwerken worden gemaakt? Is de interactie tussen cliënt en zorgverlener verbeterd?
- **Acceptabel:** Zorgverleners stemmen het plan af met de cliënt en eventueel de familie.
- **Realistisch:** De oefeningen in de toolkit zijn laagdrempelig en passen bij de capaciteiten van de cliënt.
- **Tijdgebonden:** Een programma van zes weken kan bijvoorbeeld gepland worden met wekelijkse kunstsessies.

Rol van de zorgverlener: Tijdens deze fase worden de technieken uit beeldende therapie en NLP geïntegreerd. Zorgverleners leren hoe zij door visualisaties en vragen ("Wat voel je bij deze kleur?") dieper contact kunnen maken.

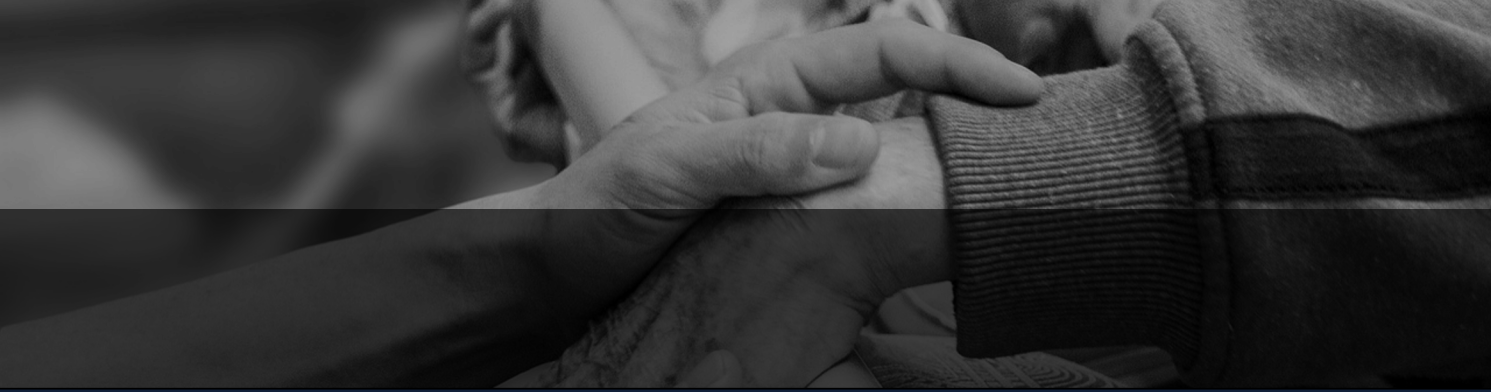
4. EVALUEREN: HET SUCCES MEETBAAR MAKEN

Na een periode van uitvoeren wordt het effect van de interventie geëvalueerd. Dit gebeurt zowel kwantitatief (bijvoorbeeld door het aantal kunstwerken) als kwalitatief (welke verhalen en emoties zijn gedeeld?).

De toolkit biedt **evaluatiertools** zoals:

- **Reflectieformulieren:** Zorgverleners en cliënten beschrijven wat de oefeningen hebben opgeleverd.
- **Monitoringinstrumenten:** Denk aan checklists die aantonen of de cognitieve, sociale of emotionele doelen zijn behaald.
- **Voorbeeldvragen:**
 - Heeft de cliënt meer openheid getoond in communicatie?
 - Zijn er positieve veranderingen in stemming of gedrag?

Bijdrage aan de interventie: De evaluatie biedt zorgverleners inzicht in wat werkt en wat verbeterd kan worden. Daarnaast kan het effect van de methode met concrete data worden onderbouwd, wat waardevol is voor rapportages naar instellingen of subsidieverstrekkers.

5. BIJSTELLEN: CONTINU VERBETEREN

De cyclus sluit af met het bijstellen van de aanpak. Op basis van de evaluatie worden aanpassingen gedaan aan de oefeningen of het plan. Zo blijft de toolkit flexibel en toepasbaar in diverse situaties.

Voorbeelden van bijstellingen:

- Als een cliënt moeite heeft met tekenen, kan de oefening worden aangepast naar kleien of collages maken.
- Als groepsdynamiek centraal staat, kunnen meer interactieve activiteiten worden ingepland.

nnovatief aspect: Het integreren van **systemisch werk en NLP** in het bijstellen van de interventie zorgt ervoor dat deze nauw aansluit op de behoeften van de cliënt en zorgverlener.

DE NOODZAAK VAN DE METHODISCHE CYCLUS

Door de methodische cyclus biedt de toolkit niet alleen creatieve tools, maar ook een **structurele en onderbouwde manier van werken**. Dit:

- **Verhoogt de kwaliteit van de zorg:** Zorgverleners werken gestructureerd en doelgericht.
- **Vergroot de effectiviteit:** Interventies worden afgestemd op de behoeften van de cliënt en geëvalueerd op hun impact.
- **Versterkt de innovatiekracht:** De cyclus maakt ruimte voor continue verbetering, waardoor de toolkit relevant blijft in een snel veranderende zorgomgeving.

TIJDLIJN REALISATIE

FASE 1: VOORBEREIDING (JANUARI - MAART 2025)

I. PROJECTOPSTART (JANUARI 2025)

- Doelen en verwachtingen bepalen.
- Opstellen van een gedetailleerde projectplanning en afspraken met betrokkenen.
- Inrichten van een werkruimte en organisatie van faciliteiten.
- **Output:** Projectplan en een overzicht van benodigde materialen en partners.

II. ONDERZOEK EN MATERIAALVERZAMELING (JANUARI - FEBRUARI 2025)

- Diepgaande Art Based Research met doelgroep (ouderen, zorgmedewerkers).
- Inventariseren van bestaand onderzoek naar kunstinterventies, systemisch werken, en intergenerationeel trauma.
- **Output:** Analyse van behoeften en resultaten, inclusief interviews.

III. CONCEPTONTWIKKELING (FEBRUARI - MAART 2025)

- Creatie van de eerste schetsen en prototypes van de toolkit.
- Workshops met zorgprofessionals om prototypes te testen en bij te schaven.
- **Output:** Werkend prototype toolkit.

FASE 2: PRODUCTIE (APRIL - JUNI 2025)

I. ONTWIKKELING FYSIEKE TOOLKIT (APRIL - MEI 2025)

- Vormgeving en productie van fysieke onderdelen (bijv. kaarten, visuele hulpmiddelen).
- Tekst- en beeldredactie van handleidingen.
- **Output:** Printklare toolkit.

II. ONTWIKKELING DIGITALE TOOLKIT (MEI - JUNI 2025)

- Ontwerpen en programmeren van een interactieve online omgeving.
- Opnemen van instructievideo's voor zorgmedewerkers.
- **Output:** Toegankelijke online toolkit, klaar voor gebruik.

III. TESTFASE (JUNI 2025)

- Pilot met zorginstellingen en mantelzorgers.
- Feedback verzamelen en iteratieve aanpassingen doorvoeren.
- **Output:** Verbeterde toolkit gebaseerd op gebruikerservaringen.

FASE 3: IMPLEMENTATIE EN PROMOTIE (JULI - OKTOBER 2025)

I. LANCERING EN DISTRIBUTIE (JULI - AUGUSTUS 2025)

- Toolkit beschikbaar maken via webshop, ManifestArt en partnerinstellingen.
- Distributie van fysieke versies naar zorginstellingen.
- **Output:** Toolkit verkrijgbaar en beschikbaar.

II. PROMOTIECAMPAGNE (AUGUSTUS - OKTOBER 2025)

- Opzetten van webinars, sociale media-ads en persberichten.
- Presentaties en workshops bij zorginstellingen en vakbeurzen.
- **Output:** Verhoogde zichtbaarheid en vraag.

FASE 4: EVALUATIE EN VERANTWOORDING (NOVEMBER - DECEMBER 2025)

I. EVALUATIE (NOVEMBER 2025)

- Enquêtes en interviews met gebruikers (zorginstellingen en ouderen).
- Analyse van projectdoelen: welzijnseffecten, implementatiegraad, en gebruiksgemak.
- **Output:** Rapportage van bevindingen en eventuele verbeterpunten.

II. VERANTWOORDING (DECEMBER 2025)

- Opstellen en indienen van eindrapport bij subsidieverstrekkers.
- **Output:** Duidelijk overzicht van bestedingen, impact, en projectresultaten.

EVALUATIE EN VERANTWOORDING

- **Data verzamelen:** Kwalitatieve en kwantitatieve gegevens over gebruikerservaringen.
- **Verantwoording:** Gedetailleerde financiële rapportage en beschrijving van behaalde doelen.
- **Feedback verwerken:** Gebruik reacties om de toolkit door te ontwikkelen.

KETENPARTNERS VOOR IMPLEMENTATIE

Zorginstellingen

- [ActiZ](#): Brancheorganisatie voor zorg en welzijn.
- [Vilans](#): Expertiseorganisatie voor langdurige zorg.

Ondersteunende organisaties

- [Leyden Academy](#): Onderzoek en innovatie gericht op ouderenzorg.
- [Platform Mantelzorg](#): Netwerk voor mantelzorgers.

Beeldende Therapie-Organisaties

[Nederlandse Vereniging voor Beeldende Therapie \(NVBT\)](#): Expertise over therapeutisch gebruik van kunst.

Educatieve instellingen

- [Hogeschool voor de Kunsten Utrecht \(HKU\)](#): Samenwerking voor onderzoek en ontwikkeling.

Lokale musea en kunstcentra

- [Museum van de Geest](#): Projecten gericht op inclusie en mentale gezondheid.

Digitale implementatie

- [Dutch Digital Agencies](#): Ontwikkeling van de online toolkit.

Crowdfunding via Voordekunst.nl

- **Doel:** Aanvullende financiering van €5.000 - €10.000 voor promotie en distributie.
- **Beloningen:**
 - €25: Bedankt met een digitale kaart.
 - €50: Naamvermelding op de website.
 - €100: Een fysieke toolkit cadeau.
 - €250: Een gepersonaliseerde workshop in een zorginstelling.
- **Communicatieplan:** Storytelling-video's, sociale media en e-mailcampagnes.

FINANCIERING

HONORARIUM

Bedenker en uitvoerder (Joy van Erven): €1.500 per maand, met een maximum van €10.000 voor de projectperiode. Aanvraag via het Mondriaan Fonds onder de regeling "**Kunst Verbinding**", die past bij innovatieve kunstprojecten met maatschappelijke impact. Meer informatie over de regeling is te vinden op [Mondriaan Fonds](#)

TECHNISCHE REALISATIE EN PRODUCTIE

Fysieke toolkit (ontwerp en productie): €7.500

- Inclusief materialen zoals hoogwaardige papierformaten, kunstbenodigdheden, en verpakking met een "schatkist"-thema.
- Grafisch design en layout: €2.000
- Drukkosten: €3.000
- Prototyping en testen: €2.500

Digitale toolkit (ontwikkeling en hosting): €8.000

- Website en interactieve modules: €5.000
- Integratie met bestaande platforms (zoals ManifestArt Academy): €2.000
- Beveiliging en hosting: €1.000

MARKETING EN PROMOTIE

Campagne voor bekendheid: €5.000

- Online advertenties en social media-campagnes: €3.000

- Drukwerk (posters, flyers): €1.000
- Contentcreatie (video's en visuals): €1.000

Lanceringsfeest: €2.000

- Inclusief huur van locatie en catering voor stakeholders en pers.

DISTRIBUTIE

Verzending fysieke toolkit: €2.000

- Transport en opslag van fysieke materialen.

Digitale distributieplatformkosten: €1.000

ONDERZOEK EN DOCUMENTATIE

Art-Based Research en methodologieontwikkeling: €6.000

- Inclusief workshops met pilotgroepen en evaluaties.

Wetenschappelijke onderbouwing en rapportage: €4.000

- Honoraria voor samenwerkingspartners en onderzoekers.

ONVOORZIENE KOSTEN

- Gereserveerd budget: €3.500 (10% van het totale budget).

THUISKANTOOR ONKOSTEN

- Verbruikskosten (internet, stroom, materialen): €1.200

Totale Projectkosten: €60.200

Voor het onderdeel gericht op Nederlands-Indische ouderen wordt gebruik gemaakt van subsidies die zich richten op projecten rond het koloniaal verleden. De overheid en specifieke fondsen ondersteunen initiatieven die bijdragen aan bewustwording, educatie en culturele activiteiten met betrekking tot deze geschiedenis.